

Nr 76.

Ankom till riksdagens kansli den 24 april 1917, kl. 4 e. m.

Utlåtande, i anledning av Kungl. Maj:ts i punkt 204 under åttonde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till musikföreställningar för allmänheten jämte i ämnet väckta motioner.

(2:a avd.)

I punkt 204 under åttonde huvudtiteln av den till riksdagen den 13 januari 1917 avlätna propositionen angående statsverkets tillstånd och behov har Kungl. Maj:t föreslagit riksdagen att till understöd åt föreningar, som anordna god orkestermusik för allmänheten, samt till inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet anvisa på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag, högst 42,000 kronor, att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott fastställa.

Utredningen i ärendet återfinnes å sid. 510—512 i det vid statsverkspropositionen fogade statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden den 13 januari 1917.

I samband härmed har utskottet till behandling förehaft två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *S. Neiglick* (nr 62) och den andra inom andra kammaren av herrar *A. Sundberg* och *C. W. O. Höglund* i Strömstad (nr 148), däri hemställts, att riksdagen, vid beviljande av det av Kungl. Maj:t begärda anslaget av 42,000 kronor till musikföreställningar i landet, måtte anhålla, att Kungl. Maj:t ville föranstalta om en allsidig utredning av det ändamålsenligaste sättet för främjande av den statsunderstödda musikverksamheten i landet.

Beträffande de till stöd för denna framställning anförda skäl får utskottet hänvisa till motionerna.

Utskottet har ansett sig böra inhämta yttrande i frågan av musikaliska akademien, till vilket härvid som bilaga fogade yttrande utskottet tillåter sig hänvisa.

Bihang till riksdagens protokoll 1917. 6 saml. 40 häft. (Nr 76—77.)

Vad akademien i sitt nämnda yttrande anfört såsom skäl för avstyrkande av bifall till motionerna, har utskottet funnit vara så övertygande, att utskottet icke ansett sig kunna tillstyrka bifall till desamma. Emellertid har akademien förklarat sig vara ense med motionärerna om behövligheten av en ändring i det enligt gällande bestämmelser för understöd åt ifrågavarande föreningar fastställda villkoret, att orkestermedlemmar icke under den tid av året, då verksamheten pågår, få innehåva anställning för medverkan vid musik å kafé eller restaurant. Med anledning härav vill utskottet uttala, att, om ändring i denna bestämmelse skulle finnas lämplig, utskottet intet har att erinra mot, att dylik jämkning kommer till stånd.

Utskottet, som icke funnit anledning till erinran mot Kungl. Maj:ts ifrågavarande framställning, får hemställa,

a) att riksdagen må till understöd åt föreningar, som anordna god orkestermusik för allmänheten, samt till inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet anvisa på extra stat för år 1918 ett förslagsanslag, högst 42,000 kronor, att utgå under de villkor och bestämmelser, Kungl. Maj:t kan finna gott fastställa;

b) att ifrågavarande motioner icke må till någon riksdagens åtgärd föranleda.

Stockholm den 24 april 1917.

På utskottets vägnar:

AXEL EKMAN.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit:

från första kammaren: herrar *O. M. Strömberg, S. H. Kvarnzelius, H. F. Lamm, G. M. H. Ekelund, J. Nilsson, C. G. Ekman, O. Bergqvist, I. L. Widell, greve U. F. Posse, K. A. Malmberg och C. I. Asplund.*

från andra kammaren: herrar *A. Ekman, F. V. Thorsson, H. Andersson i Skivarp, K. V. Rydén i Malmö, C. Persson i Stallerhult, J. B. Eriksson i Grängesberg, G. Odqvist, E. A. Nilson i Örebro, A. Wiklund, A. Anderson i Rästock, J. A. Ingvarson och J. Pålsson.*

Bilaga.

Till Konungen.

Uti särskilda inom riksdagen väckta motioner har hemställan gjorts, att riksdagen, vid beviljandet av det av Eders Kungl. Maj:t begärda anslag å 42,000 kronor till »musikföreställningar» i landet måtte anhålla, att Eders Kungl. Maj:t ville föranstalta om en allsidig utredning av det ändamålsenligaste sättet för främjande av den statsunderstödda musikverksamheten i landet. Sedan riksdagens statsutskott i skrivelse den 2 februari 1917 hos vederbörande statsrådsledamot anhållit om utverkande av Eders Kungl. Maj:ts befallning till musikaliska akademien att avgivna yttrande över berörda motioner, har Eders Kungl. Maj:t genom nådig remiss den 5 februari 1917 anbefallt akademien att skyndsamt inkomma med yttrande, som avsäges i statsutskottets skrivelse.

Akademien får i anledning härav avgiva följande underdåniga utlåtande.

Det årliga anslag å 42,000 kronor, som sedan någon tid tillbaka utgått till understöd åt föreningar, som anordna god orkestermusik för allmänheten, samt till inspektion av ifrågavarande föreningars och orkestrars verksamhet, har — efter anvisande av 1,500 kronor om året till inspektionskostnader — fördelats mellan tre orkesterföreningar: Nordvästra Skånes, Gävleborgs läns och Norrköpings. Till envar av dessa har alltså från anslaget utgått ett årligt understöd av 13,500 kronor. Med dessa medel jämte de minst lika stora belopp, som åt varje förening tillskjutits inom dess verksamhetsort, har föreningen sju månader varje år uppehållit regelbunden orkesterverksamhet. Denna verksamhet har i orkestrarnas förläggningsstäder, Hälsingborg, Gävle och Norrköping, varit ganska intensiv. Varje vecka har givits 1 å 2 orkesterkonserter, de flesta s. k. folkkonserter, vid vilka inträdesavgiften utgjort 25 öre och publiken bestått företrädesvis av kroppsarbetare och andra mindre bemedlade. Ett ej obetydligt antal konserter, även dessa huvudsakligen folkkonserter, har därjämte givits i de förläggningsstäderna omgivande landsdelarna, såväl i städer som på landsbygden. Orkestrernas medlemmar hava dessutom i enlighet med gällande bestämmelser i avsevärd omfattning meddelat avgiftsfri instrumentalundervisning åt obemedlade.

Enligt vad akademien varit i tillfälle att inhämta — särskilt genom berättelser av den inspektör, över föreningarnas verksamhet, som akademien haft att utse — har föreningarnas verksamhet varit ägnad att fullt motsvara de förväntningar statsmakterna vid anslagets beviljande kunnat hysa i fråga om verksamhetens gagnelighet ur kulturell och social synpunkt. Intresset för orkesterkonserterna har varit stort såväl bland den talrika arbetarebefolkningen i förläggningsstäderna som annorstädes där orkestrarna verkat. Det har visat sig möjligt att göra tonkonsten även i dess högre men svåråtkomligare former tillgänglig för de bredare lagren. Folkkonserterna, vilkas program i allmänhet varit synnerligen gedigna, hava rönt livlig anslutning av en publik, som visat sig i minst lika hög grad som en del burgnare samhällselement, kunna uppfatta och tillägna sig värdefull tonkonst. Vad som ur social synpunkt vinnes genom att tonkonsten sålunda göres till allmän egendom, faller inom ett område, där exakt uppskattning naturligtvis är utesluten, men vinsten torde likväl ej böra skattas ringa.

Uti de nu föreliggande motionerna ser akademien ett nytt tecken på det växande intresset för den verksamhet, varom här är fråga. Motionärerna synas till fullo uppskatta musikens kulturella betydelse och säga sig finna det synnerligen behjärtans-

värt, att staten genom understöd till orkesterverksamhet sätter de mindre bemedlade i tillfälle att för en ringa uppoffring få höra god musik. Vad som förestavat motionerna, synes företrädesvis vara en önskan, att de goda verkningarna av ifrågavarande statsanslag må göra sig gällande i vidare kretsar än hittills.

Denna önskan finner akademien naturlig och berättigad. Spörsmålet är emellertid, huruvida den under nuvarande förhållanden kan realiseras och, särskilt, huruvida de av motionärerna antydda utvägarna äro ägnade att leda till målet.

Vad motionärerna i främsta rummet åsyfta synes vara att genom nedbringande av orkesterstyrkan möjliggöra minskning av det till varje orkester utgående statsunderstödet, i syfte att — då huvudvillkoret för statsunderstöd är, att ett mot detta understöd svarande belopp tillskjutes inom orterna — nya orkesterföreningar skulle uppstå på åtskilliga orter, där befolkningen antages vara beredd att i någon mån ikläda sig uppoffringar för ändamålet, men finner vad som för närvarande kräves vara alltför betungande.

Den bestämmelse som för närvarande, enligt nådig kungörelse den 6 oktober 1911, gäller i fråga om statsunderstödd orkesters sammansättning, innebär allenast, att sammansättningen skall vara sådan, att orkestern kan på ett tillfredsställande sätt fylla sin uppgift att utföra värdefull musik. I de underdåniga framställningar från akademiens sida, som från början lägo till grund för statsmakternas beslut om understöd till orkesterverksamhet, uttalades i avseende härå, att antalet medlemmar ej borde sättas lägre än till 25 å 30, beroende på växlande förhållanden, och för stråkstyrkan icke understiga 12 å 16, samt att vid särskilda tillfällen extra förstärkning kunde ifrågakomma. Vad sålunda yttrats angående minimiantalet medlemmar finner akademien sig ej äga anledning att frånga. Akademien anser sig alltså, så länge nämnda bestämmelse gäller, ej kunna förorda understöd åt en orkester med lägre antal medlemmar än 25; och akademien måste för sin del motsätta sig, att bestämmelsen ändras så, att understöd kunde beviljas åt orkestrar med mindre antal orkestermedlemmar.

Fasthåller man, att orkestermusik över huvud skall av staten stödjas — och att denna konstform är den, som företrädesvis bör bliva föremål för statsunderstöd, synes ej vara föremål för meningsskiljaktighet mellan akademien och motionärerna — är det enligt akademiens tanke angeläget, att de understödda orkestrarna göras så pass stora, som oundgängligen kräves för att de skola vara i stånd att utföra ett större antal orkesterkompositioner i deras originala form. Ur denna synpunkt kan det av akademien angivna minimiantalet orkestermedlemmar anses acceptabelt. Det möjligt gör — i strid med vad motionärerna synas förmena — ett värdigt, om än anspråkslöst, utförande av en stor del av den s. k. klassiska orkesterrepertoaren, på vilken, åtminstone en avsevärd tid framåt, nu ifrågavarande orkestrars verksamhet torde kunna i väsentlig mån grundas. För större, såväl klassiska som modernare orkesterkompositioner är nämnda minimiantal ofta otillfredsställande, men dessa kompositioner behöva ingalunda därför vara helt uteslutna från orkestrarnas repertoar, i synnerhet som många av de större verken kunna, utan alltför stort men för kompositionen, utföras med någon obetydlig reduktion, varjämte enligt vad erfarenheten har befastat, en extra förstärkning av orkestern ofta kan utan större svårighet åstadkommas vid särskilda tillfällen.

En inskränkning i de nuvarande statsunderstödda orkestrarnas styrka skulle däremot i beklaglig mån minska möjligheten att på ett tillfredsställande sätt utföra en stor del av den önskvärda repertoaren. Skulle reduktionen i numerär göras så stor, att den kunde väsentligen inverka på kostnadsfrågan, något som väl får antagas vara motionärernas mening, måste man — bortsett från de särskilda tillfällen, då förstärkning

ifrågakommer — alldeles avstå från tanken på tonsättningarnas återgivande i den form, vari de komponerats, och så godt som uteslutande nöja sig med s. k. arrangemang, något som skulle väsentligen nedsätta prestationernas värde och gagnet av det hela.

I detta sammanhang må jämväl — ehuru motionernas avfattning icke giver ovillkorlig anledning därtill — frambållas angelägenheten av, att orkesterverksamheten under den tid av året, den över huvud pågår, bedrives med all kraft och intensitet, Skola de äsyftade resultaten av verksamheten i väsentlig grad uppnås, är det angeläget att antalet konserter göres ganska stort. Mindre tätt återkommande konserter kunna tvivelsutan även göra sin nytta såsom en god och välbehörlig förströelse för personer, vilka eljest icke skulle kunna därav komma i åtnjutande; men den folkuppfostrande verkan, som egentligen äsyftas, kan näppeligen ernås utan en verksamhet med en å två konserter varje vecka. Tages tillika i betraktande önskvärdheten av att orkestern genom täta resor i landsdelarna kring förläggningssorten gör därvarande befolkning i någon mån delaktig av de med understödet avsedda förmåner, är det tydligt, att orkesterarbetet måste bliva ganska krävande samt att avlöningsförmånerna måste såvitt möjligt avpassas härefter. Orkesterns medlemmar böra alltså under den tid verksamheten pågår åtnjuta fast avlöning. Vill man, såsom eljest kan ifrågakomma, låta avlöningen beräknas till visst belopp för varje konsert, möjliggör detta helt visst kostnadernas nedbringande. Tänkbart är, att man även på denna väg kan till en tid uppehålla en jämförelsevis intensiv orkesterverksamhet, men i längden skall det tvivelsutan visa sig omöjligt att sålunda uppehålla en orkester i stånd att åstadkomma de resultat, vilka här äro i fråga.

Vad motionärerna anfört om, att nu gällande bestämmelser om villkoren för understöd till orkesterföreningar skulle lägga hinder i vägen för militär musikpersonals anställande vid de understödda orkestrarne, finner akademien oklart. Vid alla de nuvarande orkestrarne hava militärmusiker varit anställda, och vid en av dem utgöres till och med ett flertal medlemmar av i tjänst varande eller förutvarande militärmusiker. Skulle motionärerna äsyfta, att orkestrarnes statsanslag — och följaktligen även de lokala bidragen — skulle kunna nedbringas genom militära musikers anställande i större omfattning än för närvarande, må härvid erinras, att anställning i orkestrar naturligtvis i främsta rummet måste betingas av färdighet i behandling av de instrument, som där tarvas, och att de i militärmusiken ingående instrumenten endast till mindre del komma till användning i konsertorkester.

Därest motionärerna, såsom av vissa utav dem använda uttryck synas antyda, tilläventyrs mena, att man vid bestämmande av nuvarande löner för militärmusiker räknat på att dessa i allmänhet skulle anställas i en statsunderstödd orkester, beror detta naturligtvis på ett fullständigt missförstånd. Att förutsätta upprättande av en dylik orkester i varjesamhälle, där en militärkår blivit förlagd, vore orimligt redan av den anledning, att staten ej kan påtvinga samhället den avsevärda ekonomiska uppoffring, som, äfven efter genomförande av sådana lättnader som motionärerna tänka sig, måste från samhällets sida erfordras för inrättande av en orkester, som kunde paräkna statsbidrag.

I betraktande av vad nu blivit anfört, anser akademien det ej utan åsidosättande av syftet med förevarande statsanslag kunna ifrågakomma att nedsätta beloppet av det statsunderstöd, som för närvarande utgår till de särskilda orkestrarne eller av det lokala bidrag, som kräves för statsunderstödet beviljande.

Från akademiens synpunkt är det naturligtvis i viss mån beklagligt, att villkoren för statsunderstöd måste ställa sig så betungande som för närvarande. Enligt de

planer för det statsunderstödda orkesterväsendets utveckling, som akademien tidigare framlagt dels för Eders Kungl. Maj:t och dels för statsrådet och chefen för ecklesiastikdepartementet, skulle efter hand de statsunderstödda orkestrarnes antal ökas så, att — med bortseende från de största städerna, där understöd ansågs ej böra ifrågakomma — orkesterverksamheten skulle tillgodokomma även de landsdelar, för vilka den nu saknar betydelse. Tidsförhållandena hava hittills gjort det omöjligt att fullfölja dessa planer, i det under rådande ekonomiska läge varken nya ortsbidrag eller förhöjt statsanslag kunnat komma till stånd. Akademien är emellertid av den bestämda mening, att man — långt hellre än att nu, för tillmötesgående av en eller annan orts önskan att på mindre betungande, men på samma gång mindre lämpliga villkor komma i åtnjutande av statsunderstöd, kullkasta anordningar, som på de håll, där de genomförts, visat sig gagneliga — bör lämna dessa anordningar orubbade i förhoppning, att andra orters intressen framdeles skola kunna tillgodoses på ett sätt, som leder till verkligt gagn för de kulturella och sociala strävanden det här gäller.

I en särskild punkt finner akademien motionärernas framställning förtjäna tagas i närmare övervägande. Enligt nu stadgade villkor för statsunderstöd är det orkestermedlemmarna förbjudet att under den tid av året, då verksamheten pågår, innehava anställning för medverkan vid musik å kafé eller restaurant. Detta villkor anse motionärerna böra bortfalla såsom onödigt samt ägnat att försvåra rekryteringen och finansieringen av orkestrarne.

Akademien, på vars förslag sagda villkor tillkommit, har funnit detsamma lämpligt såväl ur synpunkten av orkesterverksamhetens behöriga upprätthållande som för motarbetande av den för musiklivets verkliga höjande hinderliga kafémusiken. Akademien kan ingalunda frångå sin uppfattning i dessa hänseenden. Då det emellertid, såsom akademien nyligen för Kungl. Maj:t framhållit, under nu rådande konjunkturer visat sig förenat med svårigheter att med nuvarande statsunderstöd och lokalbidrag uppehålla de befintliga orkestrarnes ekonomi samt en av akademien gjord underdånig framställning om åtgärder för statsunderstödet höjande icke tillvunnit sig Kungl. Maj:ts bifall, anser akademien nödvändigt att taga i övervägande i vad mån ifrågavarande villkor må kunna utan fara för orkesterarbetets eftersättande uppgivas; och akademien har för avsikt att, när, såsom torde vara att vänta, det hos nuvarande års riksdag äskade anslaget blivit beviljat, hos Eders Kungl. Maj:t göra framställning i nämnda syfte.

Någon annan ändring i nu gällande bestämmelser och villkor för understöd ur statsanslaget anser akademien, såsom nämnt, icke böra ifrågasättas, utan får akademien, med åberopande av vad i det föregående anförts, på det bestämdaste avstyrka motionärernas därtill syftande framställning.

Stockholm den 28 februari 1917.

På musikaliska akademiens vägnar:

E. Marks von Würtemberg.

Karl Valentin.